

Çocuk Kitaplarını Tanıtın İlginç Bir Eser

Dr. A. Ferhan OĞUZKAN

Bu yazıyla 1979 Uluslararası Çocuk Yılı'nı kutlama hazırlıkları çerçevesinde UNESCO'nun öncülüğü ve desteğiyle yayımlanmış olan bir eseri —Türkçeye çevrilmesi olasılığı zayıf ve edinme imkânı da güç olduğu için— ilgili okurlara tanıtmak istiyorum. (*)

Eser 1978'de Frankfurt'da düzenlenen çocuk kitapları fuarı için 20 ülkeden derlenen bilgileri içermekte. Her ülkeden ya ilgili bir dernek veya komisyon adına bir kişi ya da bir kütüphaneci veya çocuk edebiyatı uzmanı kendi ülkesindeki son durumu anlatan bir yazı yazmış. Yurdumuzda çocuk edebiyatının gelişimi ve çocuk kitaplarının son durumu ile ilgili yazıyı da Türk Yazarlar Sendikası'ndan Hikmet Altınkaynak hazırlamış.

Kitapta yer alan yazılarda ve verilen sayısal bilgilerde ülkeleri türlü bakımdan kolayca karşılaştırmaya imkân sağlayacak kesin bir plana bağlı kalınmamış ise de yine çocuk edebiyatına uluslararası düzeyde nasıl bir gelişme gösterdiği kolayca anlaşılıyor.

Eseri oluşturan yazılarda ele alınan konular arasında şunlar var: Çocuk yayınlarına ilişkin sayısal bilgiler, çeviri eserler, geleceğe dönük eğilimler, tarihi gelişim, okuma eğitimi, çocuk dergileri, başlıca çocuk kitabı yayıncıları, kitap üretimi ve dağıtımı, okurların eğitimi, ödüller, resimli kitaplar, karşılaşılan sorunlar. Ülkelerle ilgili her yazının sonunda ayrıca çocuklar için —çoğunlukla 1970'lerden sonra— yayımlanan önemli kitapların kaynakçası bulunmaktadır. Ancak, bu kaynakçalarda genellikle sözlük, ansiklopedi ve alfabeler de dahil olmak üzere her türlü ders ve başvuru kitaplarına yer verildiği görülmekte. Bazı kaynakçalar çoğunlukla edebiyat eserlerinden, bazıları da edebi ve «didaktik» (öğretici) her türlü çocuk yayınından oluşmuş.

Çocuk kitapları bakımından gerek geçmişte gerek bugün ortaya koydukları ürünlerle imrenilecek ülkeler arasında yer alan Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere ve Almanya'yı bir yana bırakarak

(*) Printed for Children (World Children's Book Exhibition), K. G. Saur, München, 1978, 448 s.

komşularımızdaki son durum gözden geçirildiği zaman şöyle bir görünümle karşılaşırız :

● **Bulgaristan'da** bugünkü yazarların yüzde 80'i aynı zamanda çocuklar için de yazmaktadır. Çocuk edebiyatı üzerinde kuramsal ve eleştirisel yayında bulunanlar arasında akademisyenler de vardır. Çocuk kitaplarında her konu ve tema işlenmektedir. Ancak arkadaşlık, uluslararası barış ve doğa sevgisi gibi temalara ayrı bir önem verilmektedir. Okul programlarında en iyi çocuk kitaplarının okunması ve incelenmesine de zaman ayrılmaktadır. Okullarda edebiyat, kitap tanıma ve okunan kitaplar üzerinde tartışma toplantıları düzenlenmektedir. Çocuk kitaplarının fiyatı ucuzdur ve çocuklar okumak istedikleri birçok kitabı kitaplıklardan ödünç olarak kolayca alabilmektedirler.

Cocuklar için hazırlanan renkli ve resimli kitapların toplam sayısı 100.000 dolayındadır. Her çocuk kitabının ortalama baskı adedi 50 ile 60 000 arasında değişmektedir.

● **Yunanistan'da** 200'e yakın yayınevinin en az 20'si özellikle çocuklara ve gençlere seslenen kitap yayınıyla uğraşmaktadır. Ülkede çocuk kitaplarının duyurulması ve dağıtımı bir sorun olmakla birlikte gazetelerdeki tanıtma yazıları, radyo ve televizyonda kitaplarla ilgili olarak yapılan konuşmalar, bu konuda bir dereceye kadar yardımcı olmaktadır. Ancak, bununla yetinmeyen ilgililer, çocukları daha küçük yaşlarda iyi birer kitap okuyucusu yapabilmek amacıyla «Çocuk Kitapları Derneği» adında bir dernek kurmuşlar. Bu derneğin aracılığıyla çocuklara erken yaşlarda kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırmak için yazarların ve aktörlerin katkıları sağlanmış bulunuyor. Çocukların okuma ihtiyacını karşılama konusunda gezici kitaplıkların ve okullarda açılan kitaplıkların çok etkili olduğu anlaşıyor. Yunanistan'ca küçük okuyucuların ellerine kaliteli kitapların geçmesinde kadın derneklerinin de büyük payı olduğu ileri sürülmekte.

● **İranda** son yıllarda okulöncesi çağındaki çocukların eğitimi-ne öner verildiğini, ilkökul öğretmenlerinin yanında Silahlı Kuvvetler emrindeki lise mezunu gençlerden okuma-yazma konusunda da yararlanılmış olduğunu görüyoruz. Henüz eski rejimin, Sağlık yönetiminin hüküm sürdüğü döneme ilişkin bilgilere göre İranda doğrudan doğruya çocukların okuma ihtiyacını karşılamak için kurulmuş üç büyük kurum bulunmaktadır : İnan Çocuk Kitapları Konseyi (1962); Eğitim Yayınları Merkezi (1964); Çocukların ve Gençlerin Zihinsel Gelişimini İnceleme Enstitüsü (1965) Bu üç kurum, seminerler ve top-

lantılar düzenleyerek, kurslar açarak ülkenin ileri gelen yazar, şair ve ressamları arasında işbirliği sağlamaktadır. Eğitim Yayınları Merkezi, yayımladığı birçok eser dışında, her öğretim yılında beş yaş kümesi için ayrı ayrı beş çocuk dergisi çıkarmaktadır. İki haftada bir yayımlanan bu dergiler —ki toplam baskı sayısının 2 milyon olduğu belirtilmektedir— bütün okullara dağıtılmaktadır. (Bu çalışmaların bugün de sürüp sürmediği, sürüyorsa ne ölçüde başarılı olduğu şüphesiz bir merak konusudur.)

● **Suriye'**de çocuk yayınlarının henüz gelişmekte olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim önde gelen çağdaş yazar ve şairler, genellikle Arap edebiyatında gerek nazım gerek düzyazı türlerinde özellikle çocuklara seslenen pek az eser bulunduğu görüşünde birleşmektedirler. Öyle görünüyor ki bu ülkede çocuklara özgü bir edebiyat yaratma konusunda ciddi çabalar daha çok şiir, masal ve kısa piyesler çevresinde yoğunlaşmış durumdadır.

● Tanıtılmaya çalıştığımız eserin **Irak'**a ayrılan bölümünde yalnız iki sayfalık bir kitap listesi bulunmaktadır. Bu listede yer alan kitapların çoğu 1975'ten sonra Enformasyon Bakanlığı'nca yayınlanan bir iki formalık resimli eserlerdir. Ancak, bu eserler arasında bir bölümünün 25.37 ve hatta 97 kez basılmış olmaları oldukça ilginçtir.

● Komşularımız arasında çocuk yayınları alanında en hızlı ve kapsamlı gelişme gösteren ülkenin **Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği** olduğu görülmektedir. Şüphesiz, bu gelişmede ülkenin büyüklüğü, kitap okuma durumunda bulunan çocuk sayısının çokluğu —yalnız okullara ait olan çocuk sayısı 43 milyon— ve devletin bu konu üzerinde sürekli ve ısrarlı bir çaba göstermesinin büyük payı vardır. Sovyetler Birliği'nde çocuk kitapları yayımında sayıca büyük bir artış olduğu belirtilmektedir. Örneğin 1969-1976 yılları arasında bu artış, daha önceki yıllara oranla Moldavya'da üç katını bulmuş, Kırgızistan'da yüzde 150'ye, Tacikistan'da yüzde 100'e erişmiştir.

Ülkede 150 kadar yayınevi, çocuk kitaplarının basımı ve dağıtımıyla uğraşmaktadır. Bunlar arasında en büyüğü ve ünlüsü 1933'de Maxim Gorky'nin girişimiyle kurulanıdır ki bu yayınevi 1977'de baskı sayısı 200 milyonu aşan 488 eseri yayımlamıştır. Çocuk kitapları genellikle yaşlara göre planlanan diziler biçiminde yayımlanmakta ve bu dizilerde hem tanınmış hem de henüz pek tanınmamış genç Rus yazarlarının eserlerine yer verilmektedir. Ayrıca, uluslararası üne kavuşmuş birçok yabancı yazardan yapılan çeviriler de yayımlanmaktadır. Andersen'in 360 kez basımı yapılan eserlerinin toplam baskı sayısının 50 milyonu bulduğu; bu yazarı, Grimm Kardeşlerin (285

basım, 32 milyon nüsha), Charles Perrault'un (204 basım, 28 milyon nüsha), Mark Twain'in (374 basım, 22 milyon nüsha) vb.'nin izlediği ileri sürülmektedir.

Rusya'da devletçe çocuk edebiyatına verilen önemin bir başka somut örneği, ülke çapında etkinlik gösteren bir (Çocuk Edebiyatı Konseyi'nin kurulmuş olmasıdır. Bu konseyin üyeleri arasında ünlü yazarlar, eğitimciler, kütüphaneciler ve yayımlayıcılar bulunmaktadır. SSCB Eğitim Birimleri Akademisine bağlı Sanat Eğitimi Enstitüsü de çocuk edebiyatına ilişkin sorunlar üzerinde araştırmalar yapmakla görevlendirilmiştir bir başka kurum. Ana-babalara, öğretmenlere ve doğrudan doğruya çocuklara okuma ve kitap seçme konularında kılavuzluk etmek amacıyla ulusal ve yerel düzeyde yayımlanan birçok dergi, kitapçık ve katalogun yanında, genel kitaplıklarda düzenlenen konferans ve seminerler de Rusya'da çocuk edebiyatının gelişmesine büyük ölçüde yardımcı olmaktadır.

Çocuk kitaplarının nitelikleri, çeşitli yaş kümelerindeki çocukların kendileri için yayımlanan kitapları algılama durumları, yine çocukların beğeni ve ilgisi, düzenlenen konferans ve seminerlerde sürekli olarak tartışılmaktadır. Ayda bir çıkan Çocuk Edebiyatı (Detskaya Literatura) dergisi dışında eğitim ve kütüphanecilikle ilgili dergilerde de çocuk kitapları sorunlarına değinen yazılar yayımlanmaktadır.

● Yurdunuzda çocuk edebiyatının gelişmesinin ve bugünkü durumunun anlatıldığı bölümde önce tarihi bir ön bilgi verilmiştir. Şinasi'nin çevirilerinden başlayan ve Tevfik Fikret'e, İ. Alâatin Gcvsa'ya, A. Ulv Elcve ve Fuat Köprülü'ye kadar uzanan, özellikle şiir alanında sürdürülen çalışmalardan söz edilmektedir. Yine bu bölümde ülkemizde çocuk yayınlarının daha çok 1950'lerden sonra hızlı bir gelişme gösterdiği belirtilmekte, günümüzde yetişkinler için ortaya koydukları eserlerle ün kazanan yazarların da katkısıyla çocuk edebiyatımızın yeni bir içerik kazandığı anlatılmaktadır. Verilen bilgilerden 1978 yılından bu yana en çok çocuk kitabı yayımlayan yayınevleri arasında sunların yer aldığını görüyoruz : Milliyet (120 kitap), İnkılâp ve Aka (94 kitap), Cem (80 kitap), Damla (40 kitap), Koza (34 kitap) ve Altın Kitaplar (34 kitap).

H. Altınkaynak, yazısında Türk çocuk edebiyatının karşılaştığı sorunlar üzerine de durmakta ve bu arada kitap fiyatlarının yüksekliğinden ve dağıtım güçlüklerinden söz etmektedir. Aynı yazıda, çocuk kitaplarının, genel kitaplıklardaki kullanımına da değinilmiş ise de verilerin yetersizliğinden dolayı doyurucu bir açıklama yapılamamıştır. Çocukların okuma ilgisini geliştirecek ve bu ilgiyi güçlü bir

alışkanlığa dönüşecek eğitsel önlemler konusuna da hiç değinilmemiştir.

Yazarın, şüphesiz bir övünç duygusuyla, yazısının sonlarında ilkokul öğretmeni yetiştiren eğitim kurumlarında, uzun yıllardan beri «çocuk edebiyatı» diye bir ders okutulduğunu vurgulamasının ise artık bir anlamı kalmamıştır. Çünkü 1979 Çocuk Yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi'nin yaptığı bir program değişikliğiyle, eğitim enstitülerinin sınıf öğretmeni yetiştiren bölümlerinden «çocuk edebiyatı» dersini kaldırmış bulunmaktadır. Bu kararı alan yetkililer, tıbnınaya çalıştığımız eserin sayfalarını karıştırırlarsa —bırakınız başka ülkeleri— İsrail'de, Tayland'da ve hatta Kıbrısın Rum kesimindeki öğretmen kolejlerinde bile anaokulu ve ilkokul öğretmeni olmak üzere eğitim gören tüm öğrencilere uygulanan programlarda «çocuk edebiyatı» dersine yer verilmiş olduğunu göreceklerdir.

● Sözü ettiğimiz eserde ortaya konan bilgilerin ışığı altında yalnız birkaç komşu ülkenin durumunu gözden geçirdiğimiz vakit bile, bizim çocuk yayıncıları konusunda daha hızlı ve kapsamlı bir çalışma düzenine geçmemiz gereği anlaşılmaktadır. Kişisel olarak bu çalışma düzeni içinde şu önlem ve etkinliklere baş vurmanın şart olduğuna inanmaktayım .

1. Çocuk yayıncılarının ucuz satılması için devlet, ucuz kâğıt sağlamak, ödül vermek ve çok sayıda kitap satın almak yollarıyla kaliteli çocuk kitabı yayımlayan kuruluş ve kişilere yardımcı olmalıdır.

2. Çocuk kitaplarının tanıtılması ve dağıtımında Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı başta olmak üzere ilgili diğer bakanlık ve kuruluşlar, ellerindeki imkânlar ölçüsünde her türlü kolaylığı sağlamalıdır.

3. Çocuklar için yayınlanan kitap ve dergilerin tanıtılmasında ve tavsiyesinde TRT kendine düşen görevi yapmalıdır.

4. Şimdiye kadar yayınlanmış olan telif ve çeviri çocuk kitaplarının bir kataloğu hazırlanmalı ve Milli Kütüphane, hiç olmazsa şimdilik yılda bir kaç kez yeni çıkan tüm çocuk kitaplarını tanıtan bültenler yayınlama yoluna gitmelidir.

5. MEB ve Kültür Bakanlığı işbirliği yaparak, ailelere ve öğretmenlere yeni ve kaliteli çocuk kitap ve dergilerini tanıtmak amacıyla aylık bültenler yayınlamalı ve bunları yurdun en uzak köşelerine kadar paralı veya parasız dağıtmaya çalışmalıdır.

6. Temel eğitim basamağında görev alacak öğretmen adaylarına «çocuk edebiyatı» alanında gerekli bilgi beceri ve anlayışlar kesinlikle kazandırılmalıdır.

7. Çocuk kütüphanelerinde çalışan görevliler de, temel eğitim öğretmenleri gibi «çocuk edebiyatı» alanında gerekli ön bilgilerle donatılmalıdırlar.

8. Çocuk yayıncıları üzerinde sistemli inceleme ve araştırmaların yapılabilmesi için üniversitelerin ilgili fakültelerinde çocuk edebiyatı konusunda, öğretici ve araştırma etkinlikleri daha yoğunlaştırılmalı ve sonuçları uygulama alanına aktarılmalıdır.

9. Kamu yararına kurulmuş ilgili dernekler iyi çocuk yayınlarını teşvik edici, destekleyici ve ödüllendirici bir politika izlemelidirler.

10. Kaliteli çocuk yayınlarını gerçekleştirmek için yayıncılar bir yandan yazar ve ressamların emeklerini hakkıyla değerlendirmeye çalışırken öte yandan, bu alanda uluslararası gelişmeleri yakından izlemelidirler.

11. MEB ve Kültür Bakanlığı resmi ve özel çocuk yayınlarını halka ve ilgililere tanıtmak üzere, her yıl yurdun değişik köşelerinde kitap sergileri veya fuarları düzenlemelidirler.

12. İlkokul ve ortaokul kütüphanelerinin kaliteli çocuk kitapları bakımında zenginleştirilmesi için gerekli önlemler alınmalı, çocuklara erken yaşlarda okuma alışkanlığı kazandırmak için okul-aile birliklerinin de katkısı sağlanmalıdır.